

მსოფლიო ეკონომიკური რეცესია და საქართველო

„ვაჟკაცობაა სინამდვილეს პირისპირ
შეხედოს კაცმა“.

კონსტანტინე გამსახურდია

ნიკოზ მესხია

ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი,
სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი

ყოფნა-აქყოფნა

დაბეჭდვები - 2008

კრიზისები საზოგადოების განვითარების ისტორიის მუდმივი თანამგზავრია და მათი წარმოშობისა და განვითარების ისტორია ეკონომიკურ მეცნიერებაში სიღრმისეულადაა შესწავლილი.

პირველი მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, რომელმაც ერთდროულად იჩინა თავი აშშ-ში, გერმანიაში, ინგლისში და საფრანგეთში, მოხდა 1857 წელს. მისი მიზეზი იყო რკინიგზის კომპანიების გაკოტრება და აქციების ბაზრის მოშლა. ამას მოჰყვა ევროპაში და მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში რეალური სექტორის (თუჯის წარმოება, ბამბის მოყვანა, გემთმშენებლობა, მსუბუქი მრეწველობა და ა.შ.) დაცემა. შემდგომ მსოფლიო კრიზისს ადგილი ჰქონდა 1873 წელს. იგი ხასიათდებოდა როგორც მსხვილი საერთაშორისო ფინანსური კრიზისი, რომელსაც საფუძველი ჩაეყარა ლათინურ ამერიკაში ინგლისიდან საკრედიტო რესურსების სპეკულაციური ფორმით მიწოდების გამო. შემდეგ კრიზისი გავრცელდა აშშ-ში და ევროპის ქვეყნებში. 1914 წელს მოხდა მორიგი საერთაშორისო ფინანსური კრიზისი, რომელიც გამოიწვია პირველმა მსოფლიო ომმა. მიზეზი იყო სამხედრო მოქმედებებისათვის აშშ-ს, დიდი ბრიტანეთის, საფრანგეთის და გერმანიის მთავრობების მიერ უცხოური ფასიანი ქაღალდების ტოტალური გაყიდვა. ისტორიულად ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო 1929-1933 წლების დიდი დეპრესია, რომელიც დაიწყო ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟაზე აქციების მკვეთრი დაცემით (60-70%-ით), რასაც მოჰყვა საქმიანი აქტივობის შემცირება, გაუქმდა მსოფლიოს ძირითადი ვალუტების ოქროს სტანდარტი. აშშ-ში და ევროპის ქვეყნებში მკვეთრად დაეცა წარმოება, რასაც მოჰყვა მასობრივი უმუშევრობა. იმ დროისათვის მსოფლიოს 32 ქვეყანაში სამუშაო ადგილი დაკარგა 30 მლნ კაცმა, მათ შორის აშშ-ში 14 მილიონმა.

ომისშემდგომი პირველი მსოფლიო

ეკონომიკური კრიზისი დაიწყო 1957 წელს და გრძელდებოდა 1959 წლის შუა პერიოდამდე. მან მოიცვა განვითარებული კაპიტალისტური ქვეყნები (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, კანადა, ბელგია და ა.შ.), უმუშევართა რიცხვი გაიზარდა 10 მილიონი კაცით.

საკმაოდ მძიმე აღმოჩნდა 1973 წელს აშშ-ში დაწყებული ეკონომიკური კრიზისი, რომელიც თავისი მასშტაბურობით, სიღრმით და ხანგრძლივობით თითქმის მიუახლოვდა 1929-1933 წლების დიდ დეპრესიას. სამრეწველო წარმოება მკვეთრად დაეცა აშშ-ში, იაპონიაში, გერმანიაში, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში და ა.შ. კრიზისი გააღრმავა იმანაც, რომ „ოპეკის“ ქვეყნებმა შეამცირეს ნავთობის მოპოვება. ერთი ბარელი ნავთობის ფასმა 1974 წელს 12 დოლარს მიაღწია.

ცნობილია, აგრეთვე რეგიონული და ლოკალური კრიზისებიც. 1987 წელს ამერიკის საფონდო ბაზარზე ინდექსის მკვეთრი დაცემა, რომელიც გავრცელდა ავსტრალიაზე, კანადაზე, ჰონკონგზე. 1994-1995 წელს ადგილი ჰქონდა კრიზისს მექსიკაში, რომლის მიზეზი იყო ქვეყნიდან უცხოური კაპიტალის (ინვესტიციების) გაქცევა, რის შედეგადაც მოიშალა საბანკო სისტემა. 1997 წელს ანალოგიურ მდგომარეობაში იყო სამხრეთ აზიის ქვეყნები (აზიური კრიზისი). რეგიონის ეროვნული ვალუტების დევალვაციამ და საგადასახდებო ბალანსის დეფიციტის ზრდამ გამოიწვია უცხოელი ინვესტორების წასვლა ამ ქვეყნებიდან. აზიურმა კრიზისმა მსოფლიო მშპ 2 პროცენტით შეამცირა. რუსეთის ისტორიაში კი ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე კრიზისს ჰქონდა ადგილი 1998 წელს, რომლის მიზეზი იყო

უზარმაზარი სახელმწიფო ვალის დაგროვება, ნედლეულზე დაბალი მსოფლიო ფასები და მოკლევადიანი სახელმწიფო ობლიგაციების პირამიდა, რომლის გადახდა ვერ უზრუნველყო სახელმწიფომ.

რა თქმა უნდა, ეკონომიკურ თეორიასა და პრაქტიკაში არსებული ბერკეტების გამოყენებით ყველა კრიზისი დაძლეადია, მთავარია, დროულად და გონივრულად გამოვიყენოთ ისინი. ასევე კრიზისის მოახლოება პროგნოზირებას ექვემდებარება, თუმცა, მოქმედი ხელისუფლებისათვის პოლიტიკური დივიდენდების დაკარგვის მიზნით, მასზე სამთავრობო მოთხოვნილება არ არის, რაც ძვირად უჯდება საზოგადოებას. აღსანიშნავია, რომ სპეციალისტები დიდი ხნით ადრე აპროგნოზებდნენ, რომ 2007-2008 წლებში მოსალოდნელი იყო მძლავრი ეკონომიკური კრიზისი, თუმცა იგი მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების ხელისუფლების ყურადღებისა და სათანადო რეაგირების მიღმა დარჩა.

პროგნოზები ახლა. 2007 წლიდან ნელ-ნელა დაიწყო მსოფლიოს ცალკეული ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების ტემპების დაცემა და იყო მოლოდინი იმისა, რომ კრიზისი რომელიმე განვითარებულ ქვეყანაში უეცრად იჩენდა თავს. ძირითადი ყურადღება აშშ-სკენ იყო მიმართული, რადგან თითქმის ყველა ეკონომიკური კრიზისების სამშობლო ეს ქვეყანა იყო. აშშ-ზე ხომ მთელი მსოფლიო მშპ-ს 20 პროცენტზე მეტი მოდის. ისტორია კვლავ განმეორდა. 2008 წლის დასაწყისში ამერიკაში თავი იჩინა იპოთეკურმა კრიზისმა, რის შედეგადაც კრაზი განიცადეს სუპერბანკებმა Lehman Brothers-მა და

Mewwill Lunch-მა, რომლის პრეცედენტს არ ჰქონია ადგილი დიდი დეპრესიის შემდეგ 80 წლის განმავლობაში. ამერიკისა და ევროპის „მეგობრობა“ კრიზისის დროსაც ძალაში დარჩა. აშშ-ში აღმოცენებულმა იპოთეკურმა და შემდგომ საბანკო სექტორში გადაზრდილმა კრიზისმა ევროპის განვითარებულ ქვეყნებშიც გადმოინაცვლა. მოკლე დროში დაიხურა ათობით უმსხვილესი ბანკი, უმუშევარი დარჩა 200 ათასზე მეტი „თეთრსაყელიანი“ საბანკო მოხელე, ბანკებმა დაკარგეს ლიკვიდობა.

მსოფლიო ეკონომიკის გაღრმავებამ და ინტეგრაციის მაღალმა ხარისხმა თავისი ნეგატიური მხარეები მკაფიოდ გამოავლინა. კრიზისმა გადაინაცვლა თითქმის ყველა კონტინენტზე. შეირყა საბანკო სექტორები აზიის უდიდეს ქვეყნებში – ჩინეთში, ინდოეთში, იაპონიაში, აგრეთვე მსხვილ ქვეყნებში – ბრაზილიაში, რუსეთში, კანადაში და ა.შ. კრიზისის მასშტაბურობამ და გავრცელების სისწრაფემ სახელმწიფოთა მთავრობების დაბნეულობა გამოიწვია. თავიდანვე თითოეული სახელმწიფო ცდილობდა დამოუკიდებლად შეზღუდულიყო კრიზისულ პროცესებს, მაგრამ, შემდგომ თითქმის ყველასათვის ნათელი გახდა, რომ ავტონომიურ რეჟიმში კრიზისის დაძლევა ფაქტობრივად შეუძლებელი იყო. ყველაზე მეტად აშშ-ს ხელისუფლება დაიბნა, რაც გამოიხატებოდა იმაში, რომ ერთგვაროვანი პრობლემების გადაწყვეტის მეთოდებს და ფორმებს წამდაუნუნებ ცვლიდა, რის გამოც ბიზნესმა დაკარგა ხელისუფლებისადმი რწმენა. აშშ-ს ფინანსთა მინისტრის გეგმამ 700 მილიარდი დოლარის ბიუჯეტიდან გამოყოფაზე დააგვიანა და სასურველი შედეგი არ გამოიღო. საბანკო სექტორისადმი ფინანსური მხარდაჭერის

პროგრამები სხვა ქვეყნებშიც შეიმუშავეს: ევროკავშირმა 1,5 ტრილიონი ევრო გამოყო, ჩინეთმა – 600 მილიარდი დოლარი, ინდოეთმა – 300 მილიარდი, იაპონიამ – 200 მილიარდი, რუსეთმა – 1,5 ტრილიონი რუბლი და ა.შ., მაგრამ კრიზისის შერბილება მაინც ვერ მოხერხდა.

საქმე იმაშია, რომ საბანკო კრიზისს თან სდევდა არნახული კრიზისი საფონდო ბირჟებზე. მსოფლიოს თითქმის ყველა მსხვილ განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში დაიწყო საფონდო კრაზი, რომელიც დღესაც გრძელდება და მისი ქცევის პროგნოზირება ფაქტობრივად შეუძლებელი გახდა. საფონდო ვაჭრობა იმდენად ტურბულენტური და ქაოსური გახდა, რომ დღის განმავლობაში ვაჭრობის ტრენდი მრავალჯერ იცვლის მიმართულებას, რამაც აუიოტაჟი და შიში დაეთესა ბაზრის მოთამაშეებს შორის. კატასტროფულად დაეცა აშშ-ს მსხვილი კომპანიების აქციების „დოუ-ჯონსის“ საშუალო მაჩვენებელი, იაპონიის საფონდო ინდექსი „NIKKEI“, მოსკოვის საერთაშორისო სავალუტო ბირჟის MMBF-ის ინდექსი, რუსეთის სავაჭრო სისტემის PTC-ის ინდექსი და ა.შ.

მოკლედ რომ ვთქვათ, საბანკო-ფინანსური და საფონდო კრიზისი აშკარაა მსოფლიოს ყველა წამყვან ქვეყანაში, მაგრამ მდგომარეობა თანდათანობით კიდევ უფრო რთულდება, რადგან, იწყება მისი მორიგი ეტაპი, წარმოების დაცემის პროცესი.

მსოფლიო ეკონომიკის თითქმის ნახევარი უკვე შევიდა რეცესიის სტადიაში. მსოფლიო ფინანსური კრიზისის ფონზე ოფიციალურად რეცესია დაფიქსირდა აშშ-ს, ევროზონის და იაპონიის ეკონომიკებში, რაც ნიშნავს, რომ მთლიანი ეროვნული პროდუქტის ზრდა შეწყდა და ადგილი აქვს

შემცირებას ბოლო ნახევარი წლის განმავლობაში. ეს მეტად საგანგაშო მდგომარეობაა მთელი პლანეტისთვის, რამეთუ აშშ აწარმოებს მსოფლიოს მშპ-ს 20 პროცენტს, ევროკავშირი (15 ქვეყანა) – 15%-ს, ხოლო, იაპონია – 7%-ს. ექსპერტები აპროგნოზებენ, რომ გერმანიაში, რომელიც მშპ-ს დონით მსოფლიოში მეხუთე ადგილზეა (აშშ-ს, ჩინეთის, იაპონიის და ინდოეთის შემდეგ) რეცესიას ექნება ძალიან მწვავე ხასიათი და მშპ-ს ზრდის ტემპი 2 პროცენტამდე დაეცემა. რეცესია დაიწყო რუსეთშიც, სადაც ბოლო ორი კვარტლის განმავლობაში დაფიქსირდა წარმოების დაცემა. წლის ბოლოსათვის სამრეწველო წარმოების ზრდა მოსალოდნელია 1,9%-ით, ნაცვლად ადრე დაპროგნოზებული 4,7%-ისა. აშშ-ში კრიზისი უფრო მწვავე იქნებოდა, რომ არ მიეღო ქვეყნის სენატს „პოლსონის გეგმა“, რომლის საფუძველზე 700 მლრდ დოლარი გამოიყო საბანკო სექტორის დასახმარებლად. აღსანიშნავია, რომ ავტომრეწველობის სენატმა უარი უთხრა ფინანსურ დახმარებაზე.

რეცესიის ნიშნები აშკარად გამოვლინდა აშშ-ს ეკონომიკაში. აშშ-ს ეკონომიკური კვლევების ეროვნულმა ბიურომ განაცხადა, რომ 2007 წლის დეკემბრიდან აშშ იმყოფება რეცესიის მდგომარეობაში. ფინანსური კრიზისის მცირეოდენი შერბილების ფონზე მდგომარეობა გაართულდა ტოკიოს, ლონდონის, მოსკოვის, ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟებზე – იაფდება ცნობილი კორპორაციების აქციები, იმის გამო, რომ ძალას იკრებს რეცესია. წლის დასასრულს აშშ-ში იკლო ვაჭრობამ, შემცირდა საცხოვრებელი სახლების მშენებლობის მოცულობა. მსხვილმა ბანკებმა, მათ შორის მსოფლიოს ერთ-ერთმა უმსხვილესმა ბანკ-სტივარტსმა, წელი ზარალით დაასრულა, ბანკებს მოგება არ დარჩათ, გაიზარდა ქვეყნის ბიუჯეტის დეფიციტი. ამერიკის ხელისუფლება ეძებს კრიზისის დაძლევის ახალ გზებს, თუმცა, ჯერჯერობით შედეგები არადაამაკმაყოფილებელია. მსოფლიო გიგანტმა „ჯენერალ მოტორსმა“ მთელი რიგი მარკის მანქანების წარმოება შეამცირა, ან შეწყვიტა. „კოკა-კოლა“-ას წარმოების მოცულობა 30%-ით შემცირდა და ა.შ. უმუშევრობის დონემ აშშ-ში 6,7% შეადგინა, ყოველთვიურად 200 ათასი სამუშაო ადგილი უქმდება. აშშ-ს ახლად არჩეული პრეზიდენტი ბარაკ ობამა აღნიშნავს, რომ ამერიკის მდგომარეობა დღითიდღე უარესდება. იგი აპირებს საგადასახადო ტვირთის შემცირებას და 2,5 მლნ სამუშაო ადგილის შექმნას. კრიზისის წარმოშობის ადგილი

რომ აშშ-ია, ამაზე პირველმა რუსეთმა განაცხადა ხმამაღლა და ამ საკითხზე დისკუსია არც დაწყებულა, რამდენადაც ყველა ქვეყნისათვის ეს ცხადი და გასაგები იყო. მაგრამ, ჯერჯერობით სადისკუსიოა კრიზისის გამომწვევი ფაქტორები და პირობები. ამერიკელები (ა. ასლუნდი) თვლიან, რომ მთავარი მიზეზი მსოფლიო კრიზისის წარმოშობისა არის აშშ-ს მიერ გატარებული მეტისმეტი ექსპანსიური ფულადი პოლიტიკა, აგრეთვე, მსოფლიო ეკონომიკაში ჩამოყალიბებული დისბალანსი, კერძოდ კი ჩინეთის საგარეო ვაჭრობაში მეტისმეტად მაღალი პროფიციტი და აშშ-ს მეტისმეტად მაღალი სავაჭრო დეფიციტი. ასევე ამერიკელებს მიაჩნდათ, რომ მსოფლიო კრიზისის ერთ-ერთი მიზეზია აგრეთვე აშშ-ს იზოთეკური დაკრედიტების გაუმჭვირვალობა და სუსტი ზედამხედველობა. მიზეზებს შორის სახელდება კომპანიების **Freddy Mac da Fanny May**-ს (სადაც შეიქმნა კრიზისი) მეტისმეტად მცირე კაპიტალი.

ამავე დროს, არსებობს სხვა ვერსიებიც. ცნობილი სპეციალისტები თვლიან, რომ კრიზისის წარმოშობის მიზეზია სუროგატული ფულის შეჭრა საფინანსო სისტემაში, მათ შორის, განსაკუთრებით ნეგატიური როლი შეასრულეს დერივატივებმა, რომლებიც თავისი შინაარსით არის ვირტუალური, წარმოებული ფული. ექსპერტები დერივატივის მსოფლიო ბაზარს აფასებენ 600 ტრილიონ დოლარად, რაც 10-ჯერ მეტია მსოფლიოს მშპ-ს ჯამურ წლიურ მოცულობასთან. დერივატივებმა (ოფციონი, სვოპი, ფორვარდი, ვარანტი და ა.შ.), რომელიც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ამერიკულ იზოთეკურ ობლიგაციებთან, გამოიწვია ფინანსური კრიზისი. აშშ-ს ბანკებმა მოქალაქეებზე გასცეს იზოთეკური კრედიტები და მათ შესაბამისად „გამოუშვეს“ წარმოებული, ვირტუალური ქაღალდი, რომელიც იყიდებოდა, გადაიყიდებოდა, მაგრამ მსესხებლებმა მათი რეალური ღირებულება დროზე ვერ დაფარეს, რის შედეგადაც დაიწყო ჯაჭვური რეაქცია. დერივატივის ღირებულება იცვლება საპროცენტო განაკვეთის, საქონელზე ან ფასიან ქაღალდზე ფასის, გაცვლითი კურსის, საკრედიტო რეიტინგის და ა.შ. ცვლილების შესაბამისად. მისი მიზანია ფასთაშორისი სხვაობიდან მოგების მიღება, მაგრამ ეს ოპერაცია არ შედგა, პირიქით, მან კრიზისს ჩაუყარა საფუძველი.

კრიზისის მიზეზების ძებნაში აგრეთვე ჩაერთვნენ ასტროლოგები, მაგები, ექსტრასენსები, მკითხავეები და ვარსკვლავთმრიცხველები. მათი

ერთ-ერთი ვერსიით, კრიზისის გამომწვევი მიზეზია დედამინის გადაადგილება ვიბრაციის ახალ წრეზე, კრიზისის პროვოცირება მოახდინა მერკურმა, რომელიც ფინანსურ სექტორზე პასუხისმგებელი. მეტაფიზიკოსები თვლიან, რომ ჩინური კალენდრით ცეცხლის პერიოდი შეცვალა წყლის ძალის პერიოდმა და სანამ ეს არ დამთავრდება, კრიზისი გაგრძელდება. არის სხვა მრავალი ფანტასტიკური ვერსიებიც და ყოველივე ამის მიზეზია ის, რომ კაცობრიობა და განსაკუთრებით ბიზნესი ძალიან შეშინებულია და გამოსავალს ეძებენ ყველგან და მათ შორის ოკულტიზმში.

დღეისათვის მსოფლიოში მიმდინარე კრიზისის ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი ზოგადი დასკვნები და განზოგადებები:

- აშშ-ს სარეზერვო სისტემის ყოფილმა მეთაურმა, მსოფლიოში ერთ-ერთმა ცნობილმა ეკონომისტმა ალან გრისპენმა აღიარა, რომ მან დაუშვა შეცდომა და დროზე ვერ შეაფასა მოსალოდნელი ფინანსური კრიზისი და ამის შესახებ არ გააფრთხილა საკრედიტო ორგანოები;

- მსოფლიოს ნამყვანი ქვეყნების მთავრობებმა აღიარეს, რომ კრიზისის დაძლევა ავტონომიურ რეჟიმში შეუძლებელია, ამიტომ მიიღეს გადაწყვეტილება მის წინააღმდეგ იბრძოლონ ერთობლივი, გაერთიანებული ძალებით. ამასთანავე, აღიარეს, რომ სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე კრიზისის დაძლევა შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, დღეისათვის ანტიკრიზისული ღონისძიებებისათვის მსოფლიოში დახარჯულია 10 ტრილიონამდე დოლარი. ამ მხრივ ლიდერობენ დიდი ბრიტანეთი, აშშ, გერმანია, რუსეთი, ჩინეთი;

- კრიზისმა გარდატეხა მოახდინა ბაზრის ფილოსოფიაში. საბაზრო ეკონომიკის ეფექტიანობის ძირითად კრიტერიუმად გამოცხადდა პატიოსნება, გონივრული მართვა და

თანამშრომლობა. ამის საფუძველი გახდა ფინანსური აფიორის გაძლიერება უკანასკნელ წლებში, ზოგიერთი სახელმწიფოს მთავრობის არაგონივრული ფინანსური პოლიტიკა და გლობალური ფინანსური სისტემიდან იზოლაცია. აუცილებლად იქნა მიჩნეული საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების გადასინჯვა იმ მიმართულებით, რომ კრიზისების დროს დაცულ იქნას მოქალაქეები, რისთვისაც უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ფინანსური რესურსების და მათი მოძრაობის გამჭვირვალობა და პერსონალური იურიდიული პასუხისმგებლობა დაეკისროს კრიზისის წარმოშობ დაძვინჯვე პირებს;

- დღის წესრიგში დადგა მრავალპოლარული სამყაროს პრინციპული იდეა, რომელიც რუსეთმა წამოჭრა და რომელსაც გაეროს გენერალური მდივანი დაეთანხმა. ასეთი მიდგომით შესაძლებლად მიიჩნევენ პარიტეტის მიღწევას საერთაშორისო ურთიერთობებში და სტაბილურობას მთელ პლანეტაზე;

- დაიწყო დისკუსია მსოფლიოს ახალ ეკონომიკურ მოდელზე. აშშ-ს დაზვერვის ეროვნული საბჭოს მიერ მომზადებული მოხსენების „გლობალური ტენდენციები: ცვალებადი სამყარო“ თანახმად, პერსპექტივაში მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის მკარნახებელი და მთავარი მოთამაშეები იქნებიან ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი და ჩინეთი“. გარდა ამისა, გაგრძელდება კაპიტალის გადადინება დასავლეთიდან აღმოსავლეთში, მსოფლიო ეკონომიკის ზრდა და მოსახლეობის ნახევარმილიარდიანი ზრდა მიგვიყვანს რესურსების უკმარისობამდე, რაც ზრდის საერთაშორისო კონფლიქტების აღმოცენების ალბათობას. აშშ-ს დაზვერვის ეროვნული სამსახური საჯაროდ აცხადებს, რომ არც თუ შორეულ პერსპექტივაში ჩინეთი გახდება მსოფლიო

ეკონომიკის და სამხედრო ძლიერების ლიდერი და აშშ დაკარგავს თავის დომინირებად პოზიციას მსოფლიო არენაზე;

– მსოფლიოს ზოგიერთმა ქვეყანამ ვერ გაუძლო კრიზისის ზეწოლას და დეფოლტის წინაშე დადგა. ამ მხრივ ყველაზე მწვევე მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ ისლანდია, პაკისტანი, არგენტინა, უნგრეთი, ბალტიის ქვეყნები, უკრაინა, ეკვადორი;

– მოსალოდნელი მსოფლიო ფინანსური კრიზისის დაპროგნოზება ვერ შეძლო ვერც ერთმა საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტმა (საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, მსოფლიო ბანკი, ევროპის განვითარების ბანკი და ა.შ.). ამან დღის წესრიგში დააყენა მსოფლიოს ახალი ფინანსური არქიტექტურის მშენებლობის ამოცანა, აგრეთვე საკრედიტო-სავალუტო სისტემის რეფორმირება და ბრეტონ-უუდის სისტემის ტრანსფორმაციის აუცილებლობა;

– კრიზისმა გამოავლინა, რომ მეცნიერული კვლევის შედეგების გამოყენება მთავრობების მიერ არ ხდება სათანადო დონეზე, ხოლო ბიზნესი აქცენტირებულია რა მხოლოდ მოგებაზე, მეცნიერულ დასკვნებს და წინადადებებს ნაკლებ ყურადღებას აქცევს. ამის მკაფიო მაგალითია ნიუ-იორკის უნივერსიტეტის პროფესორის ნურიელ რუბინის მიერ 2006 წელს შესრულებული პროგნოზული გამოკვლევა, რომელიც ასკვნიდა კრახის დაწყებას აშშ-ში, აგრეთვე დავოსის ყოველწლიურ ეკონომიკურ ფორუმებზე გაცხადებული პროგნოზები კრიზისის მოახლოების შესახებ, რომლებიც უყურადღებოდ დარჩა;

– კრიზისმა დაანახა მსოფლიოს, რომ საერთაშორისო სარეიტინგო სააგენტოები (Fitch Standard & Poor's, Moody's) ვერ უზრუნველყოფენ საიმედო და უტყუარ ინფორმაციის გავრცელებას. გამოვლინდა მათი საეჭვო და მიკერძოებული ინტერესები, რაც იქიდან ჩანს, რომ ამერიკულ კომპანიებს და მათ შორის ისეთებს, რომლებმაც კრიზისის ჩაუყარეს საფუძველი (მაგალითად, Lehman Brothers) და გაკოტრდნენ, სააგენტოები მაღალ რეიტინგს ანიჭებდნენ;

– კრიზისმა დღის წესრიგში დააყენა ცალკეული რეგიონების ეკონომიკური დაახლოებისა და კარტელური გაერთიანებების გაფართოების ამოცანა. მაგალითად, ერთიანი ეკონომიკური და ენერგეტიკული ბაზრის შექმნის გადანაცვლება მიიღო შანხაის ორგანიზაციამ, რომელშიც შედის რუსეთი, ყაზახეთი, ტაჯიკეთი და უზ-

ბეკეთი, რუსეთი გამოდის წინადადებით გაზის სფეროში შექმნას მსხვილი კარტელური გაერთიანება გერმანიისა და იტალიის მხარდაჭერით. „ოპეკი“ მოუწოდებს ნავთობის ქვეყნებს მათ კარტელში გაერთიანებისკენ, რათა დარეგულირდეს „შავი ოქროს“ ფასი. დღეისათვის „ოპეკის“ ქვეყნები და რუსეთი ჯამობრივად აკონტროლებენ მსოფლიო ნავთობის მარაგის 80 პროცენტს. „ოპეკი“, რომელიც აერთიანებს მსოფლიოს ნავთობის მომპოვებელ ძირითად ქვეყნებს (ალჟირი, ანგოლა, ვენესუელა, ინდონეზია, ირანი, ერაყი, კატარი, ქუვეითი, ლიბია, ნიგერია, არაბეთის გაერთიანებული ემირატები, საუდის არაბეთი, ეკვადორი) თავის რიგებში ცდილობს გააერთიანოს რუსეთი, მექსიკა და ნორვეგია. მათი ამოცანაა ნავთობის მოპოვების შემცირებით უზრუნველყონ ნავთობპროდუქტებზე ფასების ოპტიმიზაცია;

– კრიზისმა დღის წესრიგში დააყენა აშშ ვალუტის – დოლარის მსოფლიო ვალუტად გამოყენების პრობლემა. ჩამოყალიბებული ისტორიული რეალობიდან გამომდინარე, მსოფლიო გახდა აშშ-ს ვალუტის ტყვე. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მსოფლიო ვალუტის ფუნქციას ასრულებდა აშშ დოლარი, რომელიც მიბმული იყო ოქროს სტანდარტთან, ხოლო, მისი 1970 წლებში გაუქმების შემდეგ აშშ-ს ხელისუფლებამ დაიწყო საკუთარი შეხედულებით დოლარის ემისია და მიმოქცევაში გაშვება. უკანასკნელ წლებში აშშ-ს მიერ წარმოებულმა ომმა ერაყში ტრილიონობით გაზარდა ქვეყნის ხარჯები, რის გამოც ქვეყნის ბიუჯეტში წარმოიშვა უზარმაზარი დეფიციტი. ამასთან, ამერიკის ხელისუფლებამ ყურადღების მიღმა დატოვა სხვადასხვა სახის სუროგატული „საპნის ბუშტების“ ტირაჟირებაზე ზედამხედველობა, რამაც გამოიწვია ლიკვიდურობის გლობალური კრიზისი. ამან კი წარმოშვა როგორც ამერიკის ხელისუფლებისადმი, ასევე ვალუტისადმი ნდობის კრიზისი. მსოფლიოს ცალკეული ქვეყნები და რეგიონული გაერთიანებები დღის წესრიგში აყენებენ დოლარის სხვა ვალუტებით ჩანაცვლების აუცილებლობას;

– მსოფლიოს ბევრი ქვეყანა შიშობს, რომ შესაძლებელია ფინანსური კრიზისი და რეცესია გადაიზარდოს პოლიტიკურ კრიზისში. ამის დიდი ალბათობა არსებობს იმ ქვეყნებში, სადაც მოსახლეობის ცხოვრების დონე დაბალია, განსაკუთრებით კი გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, მათ შორის რუსეთში, რომლის ეკონომიკა

ძირითადად სანედლეულო რესურსების ექსპორტზეა ორიენტირებული, ხოლო ამ უკანასკნელთა ფასი მსოფლიო ბაზარზე დაცემის ცენდენციით ხასიათდება.

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების პროგნოზი პესიმისტურია. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის განცხადებით, 2009 წელს განვითარებულ ეკონომიკებში ზრდა ნულთან მიახლოებული იქნება. გლობალური რეცესია გარდაუვალია. 2009 წლის მეორე ნახევრიდან დაიწყება ფინანსური კრიზისის შერბილება და ეკონომიკა ძალიან მცირედ, მაგრამ მაინც დაიწყებს უმნიშვნელო ზრდას.

უფრო შემამოფოთებელია მსოფლიო ბანკის პროგნოზი. მათი აზრით, ფინანსური კრიზისი გადაიზრდება მძიმე რეცესიაში და 2009 წელს მსოფლიო მშპ-ს ზრდის ტემპი დაეცემა 2,5 პროცენტამდე. სიტუაცია გამწვავდება განვითარებად ქვეყნებში, სადაც ზრდის ტემპი დაეცემა 4,5%-მდე. ამასთან, ამ ქვეყნებს მოუწევთ ბრძოლა სურსათზე და სათბობზე ფასების მკვეთრ ზრდასთან და უმუშევრობასთან. მსოფლიო ბანკი შიშობს, რომ მოსალოდნელია დიდი დეპრესიის (1929-1933წწ.) გამეორება.

ნობელის პრემიის ლაურეატი პოლ კრუქმანის პროგნოზებით, მსოფლიო ეკონომიკის რეცესია გარდაუვალია და თანაც იგი შეიძლება დროში გაიწილოს. ბუნებრივია ისმება ლოგიკური კითხვა: როგორ აისახება საქართველოს ეკონომიკაზე მსოფლიოში მიმდინარე ფინანსური კრიზისი და რეცესიული პროცესები?

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ, მაშინ, როდესაც მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყნის მთავრობები შემოფოთებულია მოსალოდნელი კატაკლიზმების გამო და გამუდმებით ეძებენ გამოსავლის გზებს და ღონისძიებებს, საქართველოს მთავრობა ოლიმპიურ სიმშვიდეს ინარჩუნებს. ეს შეიძლება აიხსნას შემდეგნაირად: ავვისტოს მოვლენებმა და მისმა სოციალურ-ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა შედეგებმა საქართველოს ხელისუფლების მთელი ყურადღება გადართო შექმნილი ვითარების შეფასებისა და სახელისუფლებო მდგრადობის შენარჩუნებისაკენ, რის გამოც არ დარჩათ კრიზისული პრობლემების გაცნობიერების რესურსი. მეორეს მხრივ, ხელისუფლების ყველა შტოში იმდენად დაბალკვალიფიციური ეკონომიკური აზროვნებაა, რომ ვერ შეძლეს მოსალოდნელი კრიზისული რყევებისა და რეცესიის მოახლოების ანალიზი, შეფასება და დაპროგნოზება. არ გამოვრიცხავ მე-

სამე ფაქტორსაც, რომ ხელისუფლებას კვლავაც მიაჩნია მათი ეკონომიკურ-პოლიტიკური ქმედება იმდენად წარმატებულად, რომ მსოფლიო კრიზისი ვერაფერს დააკლეს ქართულ ეკონომიკას. ეს არაა მტკიცება, მხოლოდ ჩემი ჰიპოთეზაა.

არადა, ფაქტობრივად საქართველოში თანაბრად აქვს ადგილი როგორც ფინანსურ კრიზისს, ასევე რეცესიას. საბანკო სექტორი, მიუხედავად იმისა, რომ წარმატებების შესახებ პიარ-კამპანია არ შეუწყვეტია, უმძიმეს მდგომარეობაშია. მათი საფრთხეები თანდათანობით იზრდება და უახლოეს მომავალში უთუოდ გამოიწვევს დანაკარგებს. ხელისუფლებას კი მათი დახმარების მიზნით ჯერჯერობით არსებითი ხასიათის არანაირი ღონისძიება არ მიუღია. ამ სექტორთან ყველაზე დაახლოებული დარგი – მშენებლობა სანახევროდ პარალიზებულია. ურთულესი ვითარებაა რეალურ სექტორში. წარმოების ტემპები და მასშტაბები ნელ-ნელა რეცესიას განიცდის. მძიმე მდგომარეობაა ტურიზმის სფეროშიც. გრძელდება უცხოური ინვესტიციების გადინების პროცესი, ხოლო ახალი ინვესტიციების მოზიდვა მაღალი რისკის გამო თითქმის შეუძლებელი ხდება. ქვეყნის მიმდინარე ბალანსი სულ უფრო უარესდება. ექსპორტი კლებულობს, იმპორტიც თანდათანობით კლების ტენდენციას ღებულობს. ეროვნული ვალუტა მყისიერად გაუფასურდა, ფასები მატულობს, ბიუჯეტის შემოსავლებით შევსების პრობლემა თანდათანობით დგება და მალე მწვავე ხასიათს მიიღებს, უმუშევრობა დღითიდღე იზრდება. მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპი ეცემა. ერთი სიტყვით ქვეყანაში აშკარა რეცესიასთან გვაქვს საქმე.

აღნიშნული ნეგატიური ეკონომიკური პროცესები ძირითადად შემდეგი სამი მიზეზითაა განპირობებული: მსოფლიო კრიზისის ექო, აგვისტოს ცნობილი მოვლენები და სუსტი სახელმწიფო ეკონომიკური მენეჯმენტი.

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების მოკლევადიანი პროგნოზები პესიმისტურია. როგორც გაეროს, ევროკავშირის და მსოფლიო ბანკის კვლევები გვიჩვენებენ მომავალ 2009 წელს საქართველოში გაიზრდება სიღარიბის დონე და 100 ათასი ერთეულით შემცირდება სამუშაო ადგილი. იმისათვის, რომ კრიზისის გავლენა ქვეყნისათვის დამანგრეველი არ აღმოჩნდეს, უცხოელი ექსპერტები მოუწოდებენ საქართველოს ხელისუფლებას გაააქტიურონ ძალისხმევა შემდეგი მიმართულებებით: პოლიტიკური სტაბილურობის მიღწევა, რათა მოზი-

დულ იქნას უცხოური ინვესტიციები; სოციალური დახმარების სისტემის სრულყოფა; სასამართლოს დამოუკიდებლობის მიღწევა; სამაუწყებლო მედიისათვის თავისუფლების ხარისხის გაზრდა; კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერება; საარჩევნო სისტემის დახვეწა-სრულყოფა.

საქართველოს ეკონომიკის დღევანდელი მდგომარეობის მდგრადობის შესახებ შეფასებები გადაჭარბებულია. მსოფლიო კრიზისისა და აგვისტოს მოვლენების ეკონომიკაზე გავლენის „ეფექტი“ უახლეს პერიოდში გამოამჟღავნებდა, მოგვიანებით გამოვლინდება შიდა ეკონომიკური წინააღმდეგობები და დისპროპორციები. 2008 წელს ქვეყნის ეკონომიკა მხოლოდ 3-4%-ით გაიზრდება, მომავალ წელს კი ამ ციფრის შენარჩუნება დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად გონივრულად გაუძღვება ქვეყნის ხელისუფლება ეკონომიკის მართვას და რეგულირებას.

ყველაზე მთავარი იქნება უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა. ამ მხრივ პროგნოზები არაოპტიმისტურია, რამეთუ, მომავალ წელს პოლიტიკური ვითარების არაოპტიმალური განვითარება აშკარა გამწვავებაა მოსალოდნელი. გამომდინარე აქედან, მხოლოდ უცხოური ინვესტიციების იმედზე ყოფნა მიუღებელია. საჭიროა შიდა რესურსების ამოქმედება, საგადასახადო ტვირთის ოპტიმალური გადანაწილება წარმოებას, კაპიტალსა და მომხმარებელს შორის. ჩვენის აზრით, სასწრაფოადაა მისაღები გადაწყვეტილება მცირე და საშუალო ბიზნესის საგადასახადო პრეფერენციების, ან საერთოდ დაბეგვრიდან გათავისუფლების შესახებ.

საქართველოში გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია მოკლევადიან, მიმდინარე პრობლემების გადაწყვეტაზე და ნაკლებად ითვალისწინებს გრძელვადიან ამოცანებს,

რის გამოც ნებისმიერ ფორს-მაჟორულ სიტუაციას შეუძლია დაარღვიოს ქვეყნის მომავალი ეკონომიკური ბალანსი. ეს ეხება პრივატიზაციის, ფულად-საკრედიტო, ინვესტიციურ, ფისკალურ-საბიუჯეტო და სხვა პოლიტიკებს.

საქართველოში განხორციელებული პრივატიზაციიდან მიღებული სახსრები რეალური სექტორის მხარდაჭერას რომ მოხმარებოდა, დღეს ეკონომიკა გაცილებით მდგრადი და პერსპექტივაზე ორიენტირებული იქნებოდა.

საქართველოში ამ ბოლო წლებში გატარებული რეფორმების ერთ-ერთი ფრიად სერიოზული ნეგატიური მხარეა სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციის გაუმჭირვალეობა. პრივატიზებული მსხვილი ობიექტების მეპატრონეები საზოგადოებისათვის უცნობია, ხელისუფლება გაურკვეველი მიზეზებით მაქსიმალურად არიდებს თავს მათ გაუმოწეურებას, რაც ეჭვებს უფრო აღრმავებს და სოციალურ უკმაყოფილებას ზრდის. არადა, პოსტსოციალისტურ და პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში გამოიცემა სპეციალური ბიულეტენები, სადაც დეტალურადაა განერილი ყველანაირი ინფორმაცია პრივატიზებულ ობიექტებზე. ევროპის მრავალ განვითარებულ ქვეყანაში, განსაკუთრებით გერმანიაში, მინიმუმამდე იქნა დაყვანილი უცხოელი ინვესტორების მიერ ეროვნული ობიექტების დასაკუთრება, რაც განპირობებულია ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების დაცვის იდეოლოგიით. საქართველოში ეს უკანასკნელი საერთოდ არ დგას დღის წესრიგში. ამის მკაფიო მაგალითია, სულ ახლახან საქართველოს მთავრობასა და არაბულ კომპანია „Ras Al Khaimah Investment“-ს („რას ინვესტმენტი“) შორის გაფორმებული ხელშეკრულება, რომლის თანახმად ფოთის პორტი მთლიანად არაბების ხელში გადავიდა.

საქართველოსთვის დღევანდელ

ეტაპზე ინვესტიციების მოზიდვა ნამდვილად საშური საქმეა, მაგრამ მისი ნებისმიერი გზით მიღება შორსაა სახელმწიფოებრივი მიდგომისაგან. მოქმედი ხელისუფლება ვალდებულია მაქსიმალურად იზრუნოს მისი მმართველობის პერიოდში არსებული პრობლემების დასარეგულირებლად, მაგრამ, თუ ეს კეთდება მომავალი ხელისუფლების ხარჯზე, მაშინ, საქმე გვაქვს პრობლემებისადმი არასახელმწიფოებრივ, ზედაპირულ მიდგომასთან და ქვეყნის სტრუქტურული ინტერესების დათმობის ხარჯზე სახელისუფლებო „სკამების“ შენარჩუნებასთან. ასეთი რამ რომ არ მოხდეს, ცივილიზებულ ქვეყნებში სპეციალური სტრუქტურები (უშიშროების საბჭო, სადაზღვევო სამსახური და ა.შ.) სწავლობენ ეროვნული ქონების უსაფრთხოდ გასხვისების საკითხს, რითაც ხდება ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური უსაფრთხოების დაცვა. ამ კუთხით საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების საბჭოს საქმიანობა, ჩემის აზრით, არადამაკმაყოფილებელია. ამაზე ის ფაქტიც მიუთითებს, რომ მის სტრუქტურაში ადრე არსებული ეკონომიკური უსაფრთხოების დეპარტამენტი სრულიად უსაფუძვლოდ გაუქმდა და მთლიანად ეკონომიკური პრობლემა მისი ზედამხედველობის მიღმა დარჩენილი. არადა, სახელმწიფო უშიშროების საბჭოს ფუნქცია არ უნდა შემოისაზღვროს მხოლოდ მიმდინარე პერიოდში ქვეყნის წინაშე მდგარი პოლიტიკური პრობლემებით, არამედ, მისი სისტემატური მონიტორინგის ობიექტი უნდა იყოს ის გადაწყვეტილებები, რომლის პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები უახლოეს, ან შორეულ პერსპექტივაში იჩენენ თავს.

რეცესიის წინააღმდეგ საბრძოლველად საჭიროა სახელმწიფო ბიუჯეტის მხარდაჭერა რეალური სექტორისადმი. სამწუხაროდ, ბიუჯეტის შედგენაში ყოველწლიურად მიმდინარე ექსპერიმენტები და „ვარჯიში“ არანაირ პოზიტიურ შედეგს არ იძლევა. მთავ-

რობის პროგრამით გაპიარებული პროფიციტული ბიუჯეტი მყისიერად დეფიციტური გახდა. ბიუჯეტიდან არ გამქრალა სხვადასხვა უშიშრო და გაუზარებელი ხარჯები. იგი გადატვირთულია მაღალი კორუფციული რისკის შემცველი პროგრამებით, რომელთა ნაწილის დასახელებაც კი ღიმილის მომგვრელია. ბიუჯეტი დგება „დღევანდელი კვერცხის“ უპირატესობის პრინციპით, რადგან, იგი არაა ორიენტირებული პერსპექტივაზე, ხვალინდელ დღეზე, ეკონომიკურ წინსვლა და განვითარებაზე. „იაფი კრედიტის“ იდეოლოგიის, რომელზედაც დიდი იმედები იყო დამყარებული, შედეგები უმნიშვნელოა. უფრო მეტიც, მისი მოცულობა მომავალი წლის ბიუჯეტის პროექტში 2-ჯერაა შემცირებული. არაფინანსურ აქტივებზე ხარჯები კვლავაც გაბერილია, რაც ნიშნავს ახალ მანქანებს, კაბინეტების შეკეთებას და ა.შ. მოკლედ რომ ვთქვათ, ბიუჯეტმა „ვერ-იგრძნო“ კრიზისის სუსხი. სხვათაშორის, ბევრმა ქვეყანამ კრიზისის გამო საბიუჯეტო ხარჯები არსებითად შეამცირა. ლატვიამ 10 პროცენტით, რუსეთმა 8 პროცენტით, გერმანიამ – 12%-ით და ა.შ. თანაც შეამცირეს ძირითადად მმართველობითი ხარჯები და გაზარდეს რეალური სექტორის მხარდაჭერა, ჩვენთან ჯერჯერობით ასეთი სახელმწიფოებრივი მიდგომა ნაკლებად იგრძნობა. კრიზისის გამო ბევრმა ქვეყანამ მნიშვნელოვნად შეამცირა ხელფასები საბიუჯეტო სექტორში, ჩვენთან კი მარეგულირებელი კომპანიები და სახელმწიფო ტელეკომპანიების ხელმძღვანელები ქვეყნის პრეზიდენტზე 10-ჯერ მეტ ხელფასს იღებენ, რაც ყოველად დაუშვებელია. თუ კაცი შინაგანად უპატიოსნოა, მას მილიონი რომ დაუწინაშო ხელფასი, მაინც მოიპარავს, რისი მაგალითების ძებნა ძნელი არ არის.

საქართველოში ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა საკადრო პრობ-

ლემებთანაცაა დაკავშირებული. ფაქტობრივად ქვეყანას, თითო-ორიოლა გამოწაკლისის გარდა არა ჰყავს გამოცდილი მმართველი ეკონომიკური გუნდი, რომელსაც გააჩნია ანალიზის, პროგნოზირების და სათანადო გონივრული გადაწყვეტილებების მიღების უნარი. ყველა ეკონომიკური საკითხი თავმოყრილია ერთი პიროვნების ხელში, რომელსაც ვერც ერთი ეკონომიკური უწყების მეთაური შეკამათებასაც კი ვერ უბედავს. ეს იმიტომ, რომ სხვა დანარჩენებთან შედარებით უფრო განათლებულია ეკონომიკურ საკითხებში და იგი ზეაღმდეგ ჩანს, იმიტომ, რომ სხვა დანარჩენები დაბალი კვალიფიკაციისაა. ავიღოთ ერთი მაგალითი. მიმდინარე წელს მთავრობამ პარლამენტს მიაღებინა კანონი საქართველოში ფინანსური გლობალური ცენტრის ორგანიზაციის შესახებ, ხოლო შემდგომ მთავრობამ სპეციალური საკონსულტაციო საბჭოც კი შექმნა. არადა, ყოველივე ეს ხდება იმ დროს, როდესაც მსოფლიოში დაწყებულია უმძიმესი გლობალური ფინანსური კრიზისი, რომლის შედეგების და გავრცელების არეალის პროგნოზირება კვალიფიციური მთავრობისათვის არანაირ სირთულეს არ უნდა წარმოადგენდეს. მეორე მაგალითი: საქართველომ თურქეთთან ხელი მოაწერა თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულებას. ეს კი თურქეთისათვის, რომელსაც 1000-ჯერ მეტი საქონელი შემოაქვს ჩვენს ქვეყანაში კარგია, ხოლო ჩვენთვის, ძალიან ცუდი, რადგან ამით ჩვენ ვაქვეითებთ ადგილობრივ მენარმეობრივ ინიციატივას და ვზრდით უმუშევრობას.

კრიზისი მალე გამოავლენს თავის ნეგატიურ ძალას. საჭიროა ხელისუფლების ძალისხმევით გაძლიერება და რადიკალური ღონისძიებების დაუყოვნებლივ მიღება. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყანაში პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მდგრადობას დიდი საფრთხე დაემუქრება.

საქართველოს აუდიტორული და საკონსულტაციო კომპანია

A Horwath Business Alliance Associate

აუდიტორული

ჩვენი როლმა – თქვენი
წარმატების სანინდარია

საკონსულტაციო

გადასახადებები

კონსულტ

ტელ: (995 32) 984039, 253161
ფაქსი: (995 32) 438355
E-mail: gacc@caucasus.net

მარკეტინგული და მედია კომუნიკაციების ინსტიტუტი

The Marketing & Media Communications Institute

MMCI გილოცავთ ახალ 2009 წელს!

და გთავაზობთ საკუთარ სასწავლო-შემოქმედებით გაზებს აკაკი წერეთლის №1 – ში თანამედროვე პრესტიჟული პროფესიების დასაუფლებლად, როგორც ბაკალავრიატსა და მაგისტრატურაში, ასევე სპეციალიზებულ ტელე და ფოტორეჟისორის, ტელეოპერატორისა და მემონტაჟის, დიზაინერის, კომპიუტერის, ურბო ენებისა და სხვა კურსებზე, რომელიც მშვენიერი საშუალებაა ახალი სპეციალობის ასათვისებლად და შრომითი რესურსების გაზარზე საკუთარი კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად.

ინსტიტუტის სატელევიზიო სტუდიაში კი დაინტერესებულ პირებსა და ორგანიზაციებს დაგიშვადებთ სარეკლამო ვიდეორგოლებსა და საბიუჯეტო სიუჟეტებს და განვითავებთ როგორც საკუთარ ტელევიზიაში – **MMCI TV** (მაუწყებლობა ფარავს ქ. თბილისის დიდ ნაწილს), ასევე ნებისმიერ მაუწყებლობაში (რუსთავი 2, იმედი, საზოგადოებრივი მაუწყებელი, მზე და სხვა).

ჩვენ შესახებ ინფორმაცია მოიძიეთ საიტზე www.mmci.edu.ge და დაგვიკავშირდით info@mmci.edu.ge; info@mtvi.ge
ტელ.: 347 366; 451 650; მობ.: (899) 226 262; (855) 404 731

GCT Agrotechnics

ჯი - სი - თი აგროტექნიკისი

მარკეტინგული და სხვა სასოფლო-სამეურნეო მექანიკა ჩინეთიდან

უარყოფითი პარამეტრები
მაღალი ხარისხი
ხელმისაწვდომი ფასები
საბარანტიო და ტექ. მომსახურება
სათადარიგო ნაწილებით უზრუნველყოფა

კომპანია GCT AGROTECHNICS გილოცავთ დამდეგ უობა-ახალ წელს!

ქ. თბილისი, შარტავას ქ. №44 ტელ: (8 32) 38 94 54, 15 33 99 ფაქსი: (8 32) 15 33 77 8 99 50 34 01, 8 99 94 55 05	ქ. გორი, სხივალის გზატკ. III კმ. ყოფილი "სასოფლო-სამეურნეო"-ს გაზა ტელ: (8 270) 7 37 33, 8 99 37 33 49	სიღნაღის რ-ნი დაბა წნორი სოფ. საქობო 8 99 22 09 03
---	---	---

www.gctholding.com, E-mail: info@gctholding.com, contact@gctholding.com

PC SHOP.GE
Save Time. Gain Quality

კომპიუტერული ტექნიკა
მომენტალური განვალება!

რუსთაველის 37; ☎92-19-59
გლდანის 13/რ; ☎59-19-59
www.pcshop.ge

გაპოინერათ, თუ გსურთ იყოს წარმაცეხუცი!

5 მიზნად, რატომაც უნდა გაპოინეროთ
ანალიტიკურ-პრაქტიკული ჟურნალი
„ბიზნესი და კანონმდებლობა“:

✓ არ ჩამორჩეთ იმას, ვინც უკვე გახდა ჩვენი ჟურნალის ხელმძღვანელი. ისინი კი საკმაოდ ბევრნი არიან.

✓ იცოდეთ, რა ხდება ჩვენს საქმიან სამყაროში. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ მოგაწვდით ამომწურავ და ობიექტურ ინფორმაციას ბიზნესის, მარკეტინგის, მენეჯმენტის, საგადასახადო-საბაჟო, ბუღალტრული აღრიცხვისა და სამართლებრივ პრობლემატიკაზე.

✓ გაიგებთ, რა იქნება ხვალ. ამაზე ყოველ ნომერში საუბრობენ ჩვენი კომპეტენტური ექსპერტები.

✓ შეიტყობთ, რა ხდება თქვენს კონკურენტებთან.

✓ ნუ დაკარგავთ დროს „აღმოაჩინოთ“ ახალი ამერიკა. ისარგებლეთ მსოფლიოს გამოცდილებით. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ სისტემატურად მოგაწვდით ინფორმაციებს თქვენთვის პრობლემატურ და საინტერესო საკითხებზე.

გახდით ჟურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ ხელმძღვანელი?

ისარგებლეთ ექსპერტთა უფასო კონსულტაციებით, შედეგებით რეკლამისა და საიმიჯო სტრატეგიების განთავსებისას.

ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ ყოველთვიური გამოცემაა. გამოდის 2004 წლიდან, ახლავს დამატება „ბიზნეს-შეცნა“.

მთლიანი პაკეტი 108 ლარად.

დამატებითი ინფორმაციისათვის დაგვიკავშირდით:

ქ. თბილისი, ძმები კაკაბაძეების ქ. № 22

ტელ: 92-25-23 ფაქსი: 98-39-30

E-mail: inovacia@caucasus.net

ვებ-გვერდი: www.inovacia.ge